

U.1952B.121

Almindelige emner 9

„Danske Domme“. Reform af domssamlingerne. Grundlag for foredrag i Juridisk Forening i København den 26. november 1951.

Af professor, dr. jur. W.E. von Eyben.

Blandt de arbejdsredskaber, som juristen anvender dag ud og dag ind, er vore lovsamlinger og domssamlinger vel nok nogle af de mest betydningsfulde. Der kan derfor være grund til at undersøge, om disse redskaber er indrettet på den mest hensigtsmæssige måde. Efter min opfattelse er det helt klart, at disse samlinger langt fra er indrettet rationelt. Der spildes omkostninger og kræfter. Sammenlignet med andre lande kan man vist endda sige, at Danmark i særlig grad har samlinger, der rummer faldgruber, og som gør det daglige arbejde trælsomt for jurister[1].

Når man alligevel nærmer sig emnet med en vis frygt, hænger det tildels sammen med, at *traditionen* spiller en stor rolle på dette område. Man har vænnet sig til en vis ordening, og selv om man ikke er fuldt tilfreds med en bestemt samling, holder man alligevel fast ved den, blot fordi man nu allerede har så mange årgange af

122

den stående på sin hylde. Hertil kommer, at der også knytter sig en vis *prestige* til opretholdelsen af en samling, som først er stablet på benene og er kommet godt igang.

På den anden side er øjeblikket gunstigt. Selv om jeg mangler en del økonomiske oplysninger, kan det dog siges med sikkerhed, at ingen af udgiverne spinder guld ved udgivelsen af disse samlinger. I øjeblikket betyder de stigende priser på papir og trykning, at man står over for meget store vanskeligheder. Og for redaktørernes vedkommende kan man sige, at honorarerne er holdt i et så beskedent plan, at der ofte ikke er noget rimeligt forhold mellem arbejdet og vederlaget. Navnlig synes de ikke at have holdt trop med det stigende prisniveau og heller ikke den stigende mængde retsstof, som må gennemgås. Tiden skulle derfor være moden til en reform af samme art som den, dagspressen har været underkastet i det sidste års tid. De betænkeligheder i retning af risiko for ensretning, der klæber til dagspressens reform, klæber sig heldigvis ikke til de juridiske tidsskrifter.

I stedet for at drøfte de enkelte samlinger hver for sig, vil det være hensigtsmæssigt at trække liniere op, således at man gør sig klart, dels hvor der kan indskrænkes, dels hvor der bør udvides.

Kritikken mod domssamlinger kan koncentreres om følgende hovedpunkter: 1) Dommene gengiver for ofte en række modstridende forklaringer om, hvorledes de faktiske forhold er. 2) Visse grupper af domme kunne tænkes helt udskilt fra domssamlingerne. 3) En kraftigere udsortering kunne tænkes foretaget, således at kun et mindre antal domme blev trykt. 4) Det burde undgås, at den samme dom trykkes i forskellige samlinger. 5) Dommene kunne bearbejdes yderligere ved kommenterende bemærkninger.

Som det følgende vil vise, er kritikken ikke lige vel motiveret vedrørende de nævnte punkter. Hovedskavanken er „*dobbelt dæknings systemet*“.

ad 1) *Beskæring af domme.*

Det er mit indtryk, at man i noget for vid udstrækning aftrykker domme in extenso uden nogensomhelst beskæring. Selv om domme gengives med henblik på et bestemt juridisk spørgsmål, som dommen har taget stilling til, medtages ofte lange udviklinger vedrørende de faktiske forhold og den bevismæssige vurdering af disse facts. Det vil ofte være

tilstrækkeligt, at man opsummerede resultatet af de faktiske forhold, således som de bevismæssigt lægges til grund. Og kendsgerninger, som overhovedet ikke har fået betydning for den juridiske afgørelse, kan simpelthen bortamputeres.

En sådan begrænsning af dommens facts vil kræve et meget betydeligt arbejde, og et arbejde, som afgjort kun kan foretages af en af de voterende dommere, hvis ikke opgaven skal blive uoverkommelig. At det virkelig kan lade sig gøre at foretage endda en betydelig sammentrækning af de faktiske forhold, fremgår af de

123

meddelelser, som hvert år fremkommer om Højesterets praksis i Tidsskrift for Retsvidenskab. Her er gengivelsen af de faktiske forhold indskrænket til det mindst mulige. Men selv om man absolut ikke bør gå så vidt i retning af at beskære dommene, burde der kunne spares et ret stort antal tryksider hvert år. Men formålet kan ikke nås ved nogle beskæring hist og her i dommene, men ved en nøje bearbejdelse af disse foretaget af en, der kender sagen ud og ind fra retten.

På den anden side må det indrømmes, at der er ulemper forbundet med en sådan ordening. Det har faktisk vist sig, at de forkortelser, der undertiden er givet i vore domssamlinger, har været så betydelige, at man bagefter har haft vanskeligt ved at vurdere deres rækkevidde, når man i teori eller praksis har skullet benytte dem. Det hænger dog sammen med, at man for ofte næsten helt har udskudt de faktiske forhold og nøjes med at udtale den retssætning, som man mener, at dommen har fastslået. Dette viser altså, at man må være yderst forsigtig med ikke at foretage for drastiske beskæring. En „sterilisering“ af dommen er meget farlig.

Hertil kommer en anden betragtning: Domssamlingerne bliver i den forstand fattigere, at mange detaljer fra det virkelige liv forsvinder. Som forholdene er nu, kan man ud af domspræmisserne læse sig til meget, som måske ikke er relevant for de enkelte afgørelser, men som giver læseren et værdifuldt indtryk af det liv, der pulserer udenfor retssalen. Domssamlingerne udfylder på denne måde en retssociologisk mission, som man ikke må underkende betydningen af.

Hvis man reformerer på dette punkt, kan domssamlingerne naturligvis ikke give nogen videre vejledning i bevisbedømmelsesproblemer. Denne indvending er dog næppe afgørende. Selv den bedst skrevne dom bliver kun et surrogat for det, der opleves i retten. Bevisbedømmelsen kan alligevel ikke læres ved at gennemlæse nok så mange årgange af vore nuværende domssamlinger.

Alt taget i betragtning må man konkludere i, at der sikkert ved forkortelser kan opnås nogen begrænsning af stoffets omfang, men at man må advare mod overdrivelser, som kan føre til uheldige resultater.

ad 2) *Underrettsdomme.*

Når man spørger, om man kan udskille bestemte grupper af domme, melder spørgsmålet om trykning af *underrettsdomme* sig som et hovedproblem. Normalt har underrettsdomme ikke en sådan betydning, at det lønner sig at trykke dem, men derfor bør man ikke hindre, at underretternes praksis gøres tilgængelig for andre.

Selv om man slet ikke vil bygge på den betragtning, at en underrettsdom ikke har den samme formodning for rigtighed som en landsrets-

dom, må man vist erkende, at udvælgelsen af underrettsdomme bliver så tilfældig, at man vanskeligt kan få et billede af

124

retslivet, som det udfolder sig ved underretterne, hvis man studerer en domssamling med underrettsdomme[2]. Snarere måtte man gå over til *refererende meddelelser om praksis*, hidrørende fra dommere, der på grundlag af en ved embedet hævdvunden praksis delagtiggjorde kolleger heri. Sådanne meddelelser ville særlig være på deres plads med hensyn til foged-, skifte- og tinglysningspraksis, altså områder, hvor underretternes praksis virkelig får en afgørende betydning. Af betydning på disse områder er det her, at praksis netop ikke dannes ved *afgørelser*, men derved at parterne bøjer sig for rettens henstilling[3].

I øjeblikket optræder også lejesager som et speciale. Ganske vist var der i 1950 kun 22 lejesager i „Juristen”,s domssamling. Dette hang sammen med, at der efterhånden har dannet sig fast praksis vedrørende en række tidligere tvivlsomme spørgsmål. Den nye lejelov vil imidlertid nok kunne motivere en opsvulmen af dette speciale, som sikkert ofte bør belyses ikke blot ved refererende meddelelser, men også ved gengivelser af domme.

Værdien af „Juristen”s domssamling er iøvrigt betydeligt svækket derved, at realregistret over borgerlige sager fra „Juristen” kun har medtaget lejeafgørelser.

ad 3) *Færre domme.*

Hvis man dernæst spørger, om man kan foretage en kraftigere frasortering blandt de domme, der afsiges, bliver svaret vanskeligt. Da U.f.R. startede i 1867, hed det i en programerklæring, at man ville bringe alle civile højesterets-domme - med undtagelse af udeblivelsesdomme - og alle overrets-, kriminal- og politirets- og sø- og handelsrettsdomme „af virkelig juridisk betydning”. I

125

tvivlstilfælde ville man hellere medtage end udelade. Det stigende antal domme er ensbetydende med, at begrænsningens kunst må dominere.

Det beror på en illusion, når man anser det for praktisk muligt at medtage alle de domme, som kan antages at få betydning for andre tilfælde. Dette fremgår allerede klart deraf, at man i lovkommentarer og specialdomssamlinger i ikke ringe udstrækning kan henvise til utrykte domme. Hvis man skulle følge programudtalelsen fra 1867, ville domssamlingerne blive aldeles overdimensionerede. De ville blive for dyre, og de ville blive uhåndterlige. Man må derfor hellere blankt erkende, at en for alle jurister brugbar domssamling ikke kan fyldestgøre de krav, som specialister vil stille på deres særlige felt. Det viser sig eksempelvis, at forsikringsjurister kan drage nytte af adskillige landsrettsdomme, som ikke trykkes i de gængse samlinger, men f.eks. - med nogen forsinkelse - bringes i Assurandørernes domssamling. Det er også klart, at den mindre gruppe af jurister - og andre - som har brug for kendskab til arbejdsretlige afgørelser, ikke kan nøjes med, hvad der inden for en rimelig ramme kan bringes i en domssamling, der har bud til alle jurister. Søfartsretten dyrkes også kun af en snæver kreds af jurister, og denne kreds kan end ikke nøjes med de danske retsafgørelser. Det ville være urigtigt, om man af hensyn til denne særlige kreds udvidede en almindelig domssamling til at omfatte alt, hvad disse specialister har interesse i.

Man må derfor erkende, at en almindelig domssamling ikke kan imødekomme de ønsker, som specialister fremsætter vedrørende det område, som i særlig grad interesserer dem. Herom må der henvises til specialsamlinger. Men også bortset herfra må der foretages en vis sortering. Det danske standpunkt er det, at alle højesteretsafgørelser trykkes, nemlig i Højesteretstidende, hvorefter rundt regnet $\frac{2}{3}$ af disse afgørelser trykkes en gang til i U.f.R. Af landsrettsdomme trykkes derimod kun et meget begrænset antal, men i øjeblikket betydelig flere domme fra Vestre Landsret end fra Østre Landsret. Rent statistisk ser

det således ud: U.f.R. 1950 bringer ca. 185 højesteretsdomme in extenso, mens ca. 75 er „udeladt”, som det hedder, hvilket imidlertid ikke betyder, at dommen er helt udeladt. Man får at vide, hvad der har været spørgsmål om, og eventuelt lidt om løsningen af problemet. Her ud over bringes ca. 125 landsrettsdomme in extenso, hvortil kommer kortere referat af nogle landsretsafgørelser. Sidemæssigt fylder højesteretsdommene 667 sider i 1950, Østre Landsrets domme 181 sider og Vestre Landsrets domme 75 sider. Men her ud over har V.L.T. 384 sider, udelukkende afgørelser fra Vestre Landsret (samt nogle meddelelser om appeludfald ved Højesteret).

I *Norge og Sverige* viser man meget større beherskelse med hensyn til at trykke retsafgørelser. Ingen af vore nabolande trykker alle højesteretsafgørelser. N. Rt. 1950 bringer ca. 240 højesteretsdomme, men der påkendtes samme år ca. 500 sager. Her ud over bringes 15 lagmannsrettsdomme. N.J.A. 1950 bringer 150 udførlige gengivelser af højesteretsdomme. I „notisafdelingen” findes her ud over 83 domme i borgerlige sager, 39 i kriminalsager og 927

126

beslutninger m. v. (navnlig tilfælde, hvor der ikke er givet „prøvnings-tilstand”). I Sv. J. T. findes årligt ca. 30 hovrættssdomme.

Sammenligningen viser altså, at man herhjemme trykker retsafgørelser i videre omfang end i nabolandene. Jeg ser i denne forbindelse ganske bort fra, at vi også trykker adskillige afgørelser flere gange. Sammenligningen må vel tages med visse reservationer. På grund af landssvigensagerne har man udeladt særlig mange højesteretsafgørelser i Norge. Og herhjemme er man kommet ind på at udelade flere højesteretsafgørelser, efter at Højesteret i realiteten har fået en skriftlig afdeling. Men man har til gengæld også indtrykket af, at de nuværende forhold har befordret en række appeller til Højesteret i sager, hvor der ikke har foreligget noget principielt spørgsmål. Endelig må man tage i betragtning forskellen i appelordningen. Den norske Højesteret påkender en del sager som 2. instans i forhold til underretterne. En del tilfælde, hvor Højesteret ændrer oplagt urigtige underrettsafgørelser, kan naturligvis udelades, således f.eks. tilfælde, hvor underretten i strid med fast praksis har givet betingede straffedomme. For Sveriges vedkommende er der det særlige, at størsteparten af afgørelserne er en slags „kæremål-satgørelser”, hvor adgang til prøvelse nægtes. Men trods dette indeholder disse afgørelser dog en vis stillingtagen til sagen, om end kun 3 dommere har deltaget i påkendelsen.

Uanset at man i Norge og Sverige kun trykker et udsnit af selve Højesterets afgørelser, har dette efter oplysninger fra de to lande ikke givet anledning til kritik. Udvalgelsen foretages i Norge af redaktøren, som er sagfører, men han får tilstillet Højesterets „Torsdagsavis”, der indeholder stencilerede referater af de vigtige afgørelser fra den foregående uge.

Det svenske N.J.A. redigeres af to højesteretsdommere, som udvælger de domme, der optages i fuldstændigt referat efter forslag fra de dommere, som har voteret i sagen. Notisafdelingens referater, som er ret kortfattede, udarbejdes af en tjenestemand i Højesterets kancelli (Nedre Justitierevisionen) og gennemses af redaktørerne. I notisafdelingen findes ikke referat af underinstansernes domsmotiveringer, men kendskab hertil kan fås ved henvendelse i Nedre Justitierevisionen. I nyere retsvidenskabelige værker sker det ikke sjældent, at der henvises til afgørelser i notisafdelingen, idet de trykte oplysninger er suppleret ved gennemsyn af materialet i Nedre Justitierevisionen.

Såvel i Norge som i Sverige består der et nøje samarbejde mellem de forskellige redaktører, således at dobbeltdækning undgås. Efter omordningen af „Rettens Gang” er lagmannsrettsafgørelser gledet helt over til dette blad fra N. Rt. I Sverige fastholder man, at Sv. J. T. ikke bringer referater af hovrættssafgørelser, som man har fundet det rigtigst at optage i N.J.A.

I *Holland* er domsreferaterne koncentreret i en enkelt samling: „Nederlandse Jurisprudentie”, der medtager et udvalg af domme fra

alle 4 instanser (kantongerecht, rechtbank, gerechtshof og Hoge Raad). Udvalgelsen foretages af en civilrets- og en strafferetsprofessor på grundlag af de indsendte domme. Efter udvalgelsen underkastes dommene en betydelig bearbejdelse, stridigheder om facts, dele af dommen, som angår mindre interessante problemer, udelades. De vigtigste højesteretsafgørelser kommenteres af specialister. Årgang 1951 indeholder 702 afgørelser. Langt fra alle højesteretsafgørelser trykkes. I samarbejde med N.J. udsendes hver uge „Rechtspraak van de Week“, der indeholder de vigtigere afgørelser. Meningene hermed er kun at give et

127

foreløbigt referat, dommene kommer igen i N.J., Rechtspraak kastes derfor væk efter brugen.

N.J.s søsterblad er „Nederlandsch Juristenblad“, der svarer til U.f.R.s litterære afd. Her ud over findes der specialsamlinger på forskellige områder, men i disse publikationer findes også kommentarer og artikler m. v. „Arbitrale Rechtspraak“ kommer hver måned, det indeholder en del retsafgørelser og artikler. For den administrative rets vedkommende udgives „Administratieve en Rechterlijke Beslissingen“. Her findes de administrative retters, specielt den hollandske „Conseil d'Etat"s afgørelser.

I stedet for vore realregistre benytter hollænderne et kartoteksystem, idet hovederne fra N.J. tillige trykkes på kartotekskort, således at abonnenterne ved at stikke kortene ind på de rigtige pladser hvert år straks kan finde alt af betydning på eet sted. Det kræver imidlertid en ordenssans hos abonnenterne, som vist overstiger, hvad man gennemgående kan forvente. N.J. med kartotekskort er temmelig dyr, prisen er 58 gylden om året, altså ca. 100 kr., hertil kommer 6 gylden for de foreløbige referater i Rechtspraak.

På denne baggrund skulle det være forsvarligt at stille forslag om, at man fremtidig undlod at trykke alle højesteretsafgørelser. Om der burde trykkes nogle flere afgørelser, end U.f.R. nu bringer, må i første række bero på, om Højesteret finder dette nødvendigt. Med hensyn til landsretsafgørelser skulle man vel kunne finde en vis mellemporportional mellem det nuværende omfang af afgørelserne fra de to landsretter (når man tager V.L.T.s domme med i betragtning).

Man kunne tænke sig, at man gik anderledes radikalt til værks, således at man kun lod et betydeligt mere begrænset antal domme trykke. Et mønster herfor kan man finde i fremmede domssamlinger, ikke mindst i engelske, amerikanske og franske samlinger. Et så radikalt brud på dansk retstradition kan ikke anbefales. Den gensidige befrugtning herhjemme mellem praksis og retsvidenskab hænger vel for en væsentlig del sammen med, at teorien ikke har måttet nøjes med nogle enkelte, mere eller mindre tilfældig udvalgte præjudikater, men har haft en fyldig retssamling at arbejde med. Nogle af de bedste teoretiske fremstillinger er netop bygget på en nøjagtig gennemgang og analyse af praksis. Det ville sikkert føles som et savn - også i praksis - om teorien kun havde ladet sig befrugte af et forsvindende ringe antal domme. Det må også erindres, at de danske domme ikke som de engelske indeholder vidtrækkende udtalelser, således at man her må gå et større antal domme igennem, hvis man vil udlede mere almindelige grundsætninger. Vi har heller ikke den samme respekt for alderstegne retsafgørelser, som englænderne har. En udvælgelse af 20-50 virkelig principielle domme pr. år kan først foretages, når der er gået længere tid. Iøvrigt kan man netop henvise den del af den juridiske verden, som blot vil holdes nødtørftigt orienteret, til de årlige oversigter i T.f.R.

128

ad 4) Dobbeldtækning.

Den væsentligste besparelse med hensyn til trykningsudgifter vil dog opnås, hvis man i Danmark gennemfører det princip, som man fastholder iøvrigt i Norden, at man ikke trykker den samme dom to steder i almindeligt holdte juridiske tidsskrifter (jeg ser bort fra specialsamlinger

vedrørende forsikringsforhold, søretsforhold etc.). Man kan sige, at $\frac{2}{3}$ af U.f.R.s domsstof allerede i forvejen er trykt i H.R.T. Ca. halvdelen af U.f.R.s domme fra Vestre Landsret er i forvejen trykt i V.L.T. Men her ud over indeholder V.L.T. et betydeligt antal domme, som ikke er trykt i U.f.R. V.L.T. giver et meget fyldigt indtryk af rettens praksis. Men Vestre Landsret disponerer også i årgangen 1950 over ialt 450 sider i U.f.R. og V.L.T., mens Østre Landsret kun er repræsenteret ved 180 sider i U.f.R. S.H.T. har for så vidt undgået dobbeltdækning, som domme, der optages in extenso i U.f.R., ikke kommer med i S.H.T. I 1950 indeholder S.H.T. 47 domme på 326 sider, d.v.s. at det gennemgående er meget lange domme med udførlige referater af facts, som kommer i S.H.T. De domme, der trykkes i S.H.T., er enten udeladt i U.f.R. eller kun gengivet i referat, men et ret fyldigt referat. Selv om man således på sørettens område har undgået dobbeltdækning, har man til gengæld opnået en spredning af stoffet, som er meget ubehagelig for specialister, der beskæftiger sig hermed. Et gennemsyn af realregistre[4] viser, at man må undersøge både U.f.R., S.H.T. og Nordiske domme i sjøfartsanliggender, hvis man vil have et nogenlunde rigtigt indtryk af praksis. Det er ikke umiddelbart indlysende, hvorfor en dom placeres i den ene samling fremfor i en anden. I søfartssager er kendskab til norske og svenske retsafgørelser af betydning også for danske jurister, og faktisk påberåbes andre nordiske afgørelser i danske sørets-sager. Der burde kunne etableres et samarbejde med Nordiske domme i sjøfartsanliggender, således at en almindelig dansk domssamling ikke blev tyngt af disse afgørelser.

Det danske dobbeltdækningssystem rummer åbenbare farer. Man kan ikke uden videre ræsonnere således, at det er en fordel at få trykt så mange afgørelser som muligt, selv om en del af disse trykte domme kun når ud til en begrænset kreds af abonnenter. Netop dette, at visse domme kun er umiddelbart tilgængelige for et fåtal af jurister bevirker, at der faktisk ikke tages det samme hensyn til disse domme, som til dem, der er trykt i U.f.R. Praktikere henlægger ikke deres arbejde til et bibliotek, og selv teoretikere synes ikke at tage det samme hensyn til de specielle domstidsskrifter.

Det må endelig bemærkes, at disse forskellige tidsskrifter medfører store udgifter for dem, der vil holde sig à jour på dette område. De gængse juridiske tidsskrifter herhjemme koster abonnenten

129

ca. 125 kr. årligt, hvortil kommer udgifter til indbinding, vel yderligere ca. 125 kr. Mens H.R.T. giver et betydeligt underskud, som betales af staten[5], har de Øvrige tidsskrifter i det store og hele klaret sig ved hjælp af abonnements- og averteringsindtægter. Men det må rigtignok også siges, at udgifterne til redaktørbistand er særdeles beskedne. Af praktiske betragtninger må også betones, at alene *pladshensynet* er temmelig afgørende. Hvis man ikke har meget gode lokaleforhold, er det for de fleste simpelthen umuligt at få plads til den stadige forøgelse af bestanden med 5 tykke bøger hvert år.

ad 5) Domskommentarer.

Det er ganske interessant at følge redaktionsnoternes udvikling i ugeskriftet. Fra 1874 til 1905 var højesteretssagfører *Levison* eneredaktør af dette tidsskrift. På grund af sygdom havde *Levison* helt helliget sig denne virksomhed, medens han afstod fra at udøve Sagførervirksomhed. Undertiden findes der i tilslutning til de aftrykte domme nogle noter, som dog i det store og hele indskrænker sig til henvisninger til andre domme fra ugeskriftet. Noterne hidrørte vist nok ganske fra *Levisons* hånd, altså ikke fra de dommere, der havde deltaget i voteringen. Efter *Levisons* død i 1905 skete der en radikal ændring, idet ledelsen af domssamlingen blev overtaget af *Gram*, der dengang sad i overretten, og *Tybjerg*, der sad i kriminalretten. Denne ændring i ledelsen gav sig dog først fuldt ud udtryk, da både *Gram* og *Tybjerg* var kommet i Højesteret. Navnlig efter at *Tybjerg* var blevet højesteretsassessor, sker der en rivende udvikling med kommenteringen af domsstoffet. Fra

1915 finder man til et stort flertal af højesteretsdomme knyttet værdifulde noter, antagelig ført i pennen af Tybjerg. (Gram stillede sig derimod skeptisk over for betydningen af disse noteapparater). Navnlig giver noterne vigtige oplysninger om, hvad der er procederet på, således at man herved får øje for, hvad der virkelig kan anses afgjort, og på hvilket juridisk grundlag afgørelsen er truffet. Undertiden slås det fast, hvad retten ikke har taget stilling til ved dommen. Der gives klart udtryk for, om retten har sluttet sig til den ene eller den anden af modstridende opfattelser i teorien. Hertil kommer mindre oplysninger, der supplerer den faktiske fremstilling i dommene på punkter, hvor disse ikke helt klart giver de fornødne oplysninger.

Indførelsen af dissenserne i Højesteret i 1937 betød en afgørende ændring. Herefter bliver noter, som indeholder andet end doms- og litteraturhenvisninger, afgjort sjældenheder. Bruddet i forhold til en tidligere linie er så tydelig, at man kunne fristes til

130

at drage den slutning, at de fyldigere præmisser, som dissenser har været ensbetydende med, totalt har overflødiggjort kommentarer fra dommernes side til de afsagte domme. På en vis måde kan man også sige, at notesystemet var den løftestang, som førte dissensreglen gennem rigsdagen. Dette kan ligefrem læses ud af Rigsdagstidende.

Alligevel mener jeg ikke, at nyordningen vedrørende voteringerne i Højesteret har overflødiggjort kommentarer til dommen hidrørende fra de dommere, der har voteret i sagen. Man kan i denne henseende navnlig henvise til to forskellige momenter.

For det første må man fremhæve de meddelelser om Højesterets praksis, som fremkommer - om end noget sent - i Tidsskrift for Retsvidenskab. Det har mange gange været fremhævet, hvilken afgørende betydning disse kommenterende meddelelser har haft. Niels Lassens meddelelser er med rette blevet berømmet, og traditionen er blevet fortsat, også efter at dissenteringsordningen blev indført i Højesteret.

Dernæst kan jeg fremhæve en personlig erfaring:

Gennem de senere år har jeg haft lejlighed til at låne procedurerne til en række sager af principiel betydning. Det er helt tydeligt, at den sum af viden, som møjsommeligt er bragt til veje ved sagføernes arbejde, i al for vid udstrækning fortabes for eftertiden. En god procedure i en højesterets- eller en landsretssag må forudsætte, at man har nævnt alt, hvad der overhovedet kan tænkes at komme til at veje med i dommernes overvejelser. Det er rigtigt, at det ikke er dommens opgave at tage stilling til alt, hvad der er fremkommet under proceduren. Hvis en enkelt af de mange betragtninger, som er fremført, er tilstrækkelig bærekraftig, vil det være et urimeligt brud på dansk retstradition, om man desuagtet i dommene tog stilling til alle andre under sagen fremførte betragtninger. Men derfor kan de meget vel få bærekraft i en anden sag. Og selv om en række doms- og litteraturhenvisninger bliver overflødige for dommerne, fordi de slår ned på en enkelt eller nogle enkelte bærekraftige betragtninger, vil det kunne lette arbejdet for fremtidens jurister, om alt, hvad der er procederet på, kommer frem i forbindelse med trykningen af dommen. For en af de voterende dommere skulle det ikke være nogen uoverkommelig opgave at referere, hvad der således er fremført under proceduren, og i forbindelse dermed gøre opmærksom på, hvad der har haft, og hvad der ikke har haft betydning for afgørelsen af netop denne sag.

Hvis man fastholder, at denne dommerkommentar udarbejdes ved benyttelse af det under proceduren fremkomne og ikke ved selvstændige yderligere studier efter dommens afsigelse, burde kommenteringen ikke forsinke dommens trykning, da den dog alligevel må udarbejdes i kontinuitet af voteringen.

Ud fra disse betragtninger vil jeg mene, at en dommerkommentar ofte - i hvert fald meget oftere end tilfældet er nu - vil have en sådan betydning, at der er grund til at ofre papir og

131

tryksværte på gengivelsen. En sådan aktiv bearbejdelse af et begrænset retsstof bør træde i stedet for en passiv gengivelse af et betydeligt større retsstof[6].

På grundlag af de fremdragne momenter vil jeg mene, at man må stille følgende forslag: H.R.T., V.L.T. og S.H.T. glider ud som særlige tidsskrifter. I en fælles domssamling, der passende kunne kaldes „*Danske Domme*“, skaffes plads for et noget større antal domme, end tilfældet er nu i U.f.R. De enkelte domme „redigeres“ i den forstand, at en af de voterende dommere skærer dem til, således at bevisbedømmelsesspørgsmål og andre spørgsmål af helt konkret betydning ikke tager pladsen op. I „Juristen“s domssamling lægges større vægt på sammenfattende meddelelser fra retspraksis. Fra de voterende dommere fremskaffes kommenterende noter, som ikke prætenderer nogen selvstændig stillingtagen til problemer, som dommen ikke selv har afgjort, men giver et fyldigt referat af det juridiske materiale, som er ført i marken i sagen. Hvad der spares i retning af udgifter til trykning m. v., benyttes i stedet til rimelige honorarer til de dommere, som får et betydeligt arbejde ved behandlingen af de domme, der trykkes. Det beløb, som nu går til at dække underskuddet ved udgivelsen af H.R.T., kunne måske benyttes til dækning af disse honorarer. En del indtægtsforøgelse for det tidsskrift, som bliver tilbage, skulle vel også kunne opnås, når der herefter kun bliver et enkelt tidsskrift i stedet for 4 forskellige at annoncere i.

Højesteretsdommene behøver ikke at blive forsinket. De forsinkes nu navnlig af, at de skal afvente, at H.R.T. bliver færdig med at bruge satsen, som derefter går videre til U.f.R. Landsretsdomme og andre særlige grupper af afgørelser, der bringes i U.f.R., kan samles op og komme samlet engang imellem i et større hæfte, f.eks. på de tidspunkter, da Højesteret ikke har møder. Disse samlede angivelser af andre retsafgørelser behøver ikke at forsinke den kontinuerlige udsendelse af højesteretsdommene.

De højesteretsdomme, som kun omtales i notitser, må der være adgang til at efterse på Højesterets kontor. Der er næppe efter de svenske og norske erfaringer grund til at lade dem duplikere. De sjældne gange, hvor praktikere mener at have anledning til at undersøge disse utrykte domme, vil ikke betyde nogen ulempe for praktikere. For retsvidenskaben er der heller ikke grund til et større arrangement. Dens dyrkere holder vist meget sjældent H.R.T.,

132

og om man i påkommende tilfælde skal henvende sig på et bibliotek eller på Højesterets kontor, kan være ligegyldigt.

Endelig må man spørge, hvorledes man skal gennemføre en reformplan som den skitserede. Det var måske det heldigste, om man ved privat initiativ kunne finde hinanden i et samarbejde. Det er dog mit foreløbige indtryk, at det vil volde vanskeligheder at opnå et heldigt resultat ad denne vej. Det er forståeligt, at man i nogle retter lægger vægt på, at man virkelig kan få publiceret de domme, man ønsker offentliggjort. For de løbende lovsamlingers vedkommende ser det ud, som om end ikke justitsministeriet og indenrigsministeriet kan finde hinanden i et samarbejde. Det er ganske uforståeligt, at forenklingskommissionen ikke har sat fingren på dette ømme punkt. Det forekommer mig iøvrigt også principielt rigtigt, at det anses som en statsopgave, at borgerne holdes orienteret i retspraksis. Nu om stunder hjælper det ikke, at man er bekendt med lovene og bekendtgørelserne. Retspraksis er også for den almindelige borger noget lige så væsentligt som lovene m. v. Det er blot noget sværere at orientere sig i retspraksis end i lovene. Eller er det egentlig det -?

Det er klart, at staten ikke kan tiltage sig et monopol. Man kan ikke og bør ikke hindre andre i at trykke love, administrative afgørelser eller domme, som de ønsker bragt til offentlighedens kundskab. De almindelige samlinger må sejre i kraft af deres kvalitet og deres billighed. At det bliver en statsopgave at trykke en domssamling er naturligvis

ikke ensbetydende med, at et administrativt kontor skal forestå redaktionen. Det skal retterne. Det er heller ikke ensbetydende med, at et statskontor skal forestå selve den forretningsmæssige drift. Et privat forlag, som har demonstreret sine evner og interesser i denne retning, bør ikke fortrænges af statsdriften.

1. Kritikken af lovsamlinger og samlinger af administrative bestemmelser udelades her. Hvis Lovtidende A, der i de seneste år har gennemgået en afmagringskur, fik et mere handy format, og man sammentrængte stoffet i typografisk henseende - og udelod de stereotype indledninger og slutninger - ville det blive en lovsamling af høj kvalitet. I hvert fald er det helt urimeligt, at staten tillige udsender en konkurrerende samling. Love og Anordninger A. Lige så urimelig er konkurrencen mellem Ministerialtidende, hvis indhold af *konkrete* afgørelser er så begrænset, at den for så vidt er værdiløs, og Love og Anordninger B, der plejer at være forsinket ca. 4 år. Efter svensk-norsk mønster burde der - i hvert fald hvert andet år - udsendes en samling omfattende gældende love. I et dertil sluttende bind kunne man udsende det omfattende notestof, som nu findes i Karnov's Lovsamling.
2. Også fra Norge og Sverige meldes om vanskeligheder ved udvælgelsen af domme fra underinstanser (herunder også lagmannsretter og hovrätter). Uanset at der i Sverige betales et efter danske forhold smukt honorar for den blotte indsendelse af en hovrättsdom, vises der i visse afdelinger megen tilbageholdenhed med hensyn til indsendelsen. I Norge har justisdepartementet ligefrem pålagt dommerne at indsende domme af betydning med henblik på trykning i „Rettens Gang“. Dette er en nyordning, som har bevirket, at redaktøren må foretage et skønsomt udvalg. Indtil denne ordning trådte i kraft, var det nok så tilfældigt, hvad der kom frem af domme i „Rettens Gang“. Det må noteres, at trykning af underrettsdomme er helt ukendt i Sverige, uden at dette er følt som noget savn.
3. Ved starten af „Juristen"s domssamling var det netop tanken, at man skulle koncentrere sig om disse områder. I årgang 1950 finder man imidlertid kun een skifteretsafgørelse og ingen togedafgørelser og ingen tinglysningsafgørelser. Det var iøvrigt tanken, at byretsafgørelser skulle danne grundstammen i samlingen, idet man lagde vægt på den betragtning, at retten er en „halv-kollegial“ ret, for så vidt som dommerne diskuterer de principielle spørgsmål. - Det må imidlertid noteres, at „Juristen"s domssamling er meget billig og holdes af mange. Den koster 10 kr. årligt, og den har omtrent 2.000 abonnenter. Ligeledes er der grund til at fremhæve, at læsere af det norske „Rettens Gang“ særlig lægger vægt på underrettsdomme i huslejesager, om arbejdsret, ferielov, ulykkestrygd o.l.
4. Det samme fremgår også meget instruktivt af *Anders Baches* kommentar til de internationale søvejs-regler.
5. Ifølge statsregnskabet for finansåret 1950/51 var underskudet ca. 16.000 kr. Dette tal er iøvrigt forbavsende lavt, da udgifterne til trykning som bekendt koncentrerer sig om det første eksemplar. Men tallene viser, at en administration ved en ret gennem et privat forlag godt kan ordnes billigt.
6. Selv om det vil betyde en vis fordyrelse, burde man overveje, om ikke man i en vis udstrækning skal ofre clichéer til gengivelse af rids og tegninger i sagen. Så vidt jeg kan se, er det hidtil kun sket i U.f.R. 1948.1321 (U.f.R. 1931.1109 og 1928.658 har derimod henvist til en gengivelse i dags- eller fagpressen). I servitutsager, skeltrætter o.l. er dommens angivelse ofte ganske uforståelig for dem, der ikke har set kortet i sagen. Ved hjælp af et rids bliver det hele umiddelbart indlysende. I færdselssager og søkollisionssager er rids også af større betydning. Nordiske søfartsdomme indskrænker sig undertiden til at henvise til de fremlagte kort, som imidlertid ikke gengives i domssamlingen.